

Književne novosti.

Ivan Cankar: Za križem.¹⁾ — Ta Cankarjeva zbirka črtic in študij stoji pod skupnim simbolom križa, ki je trpljenje življenja, ki nas ugonablja, pa vendar sili, da gledamo kvišku, kjer se dviga simbol v nešteti podobah, kažoč nam v daljavi zarjo, ki nam sveti v mrak vsakdanjosti in dela življenje vsaj subjektivno vredno, da je živimo: križ stoji pred nami in za njim blešči na jutranjem nebu rožna zarja, če verujemo ali ne verujemo. Naslov knjige nosi tudi prva številka zbornika — vseh je 13 + 1 pesem kot epilog — in v njej nam pisatelj dovolj jasno razlaga misel celote in podaja tudi neko socialno veroizpoved, kajti tisti — tujec —, ki misli svet odrešiti, če ga še ni „s svojim trpljenjem“, je oblečen v rdečo haljo, ki mu sega do nog. Gospodov dan je in tujec gre in sreča otroka, jokajočega, z butaro na glavi, in ga potolaži ter vzame s seboj; potem sreča dolgo procesijo mračno zročih ljudi s culami, popotnike, izseljence, ki beže z doma v obljubljeno deželo, v Ameriko, in tudi nje reši in obrne, da ostanejo in gredo za njim. In tujec in množica pridejo v vas, žalostno, revno selo, kjer stoje na pragih tihi, upognjeni ljudje in molki jim rožljajo med koščenimi prsti; pa čudodelna tujčeva beseda je pomladila tudi njim srca, da so se veselili in zaupni pridružili vrstam, in tem druge, iz temnih visokih hiš, tovarnen, poklicani sužnji in delavci izpod zemlje, „in vsi so šli za njim, vsi ponižani in razžaljeni, vsi zaslužnjeni in obremenjeni“ (6). Da, to je Mesija-rešitelj, to je socialni simbol novega življenja, v katero gre pot po gori trpljenja. „Preko gore trpljenja drži cesta v večno radost, preko gore smrti drži cesta v življenje. Visoko do neba se je vzdignilo znamenje in vse trudne oči so zastrmele nanj. Ura bridkosti je bila ura spoznanja. Teman je stal križ na Golgati, kajti za njim je plamenela vsa daljava v zarji paradiža“ (1). Lepo je to povedano, v krasnih podobah je izražena ideja vsega zbornika, čeprav ne smemo pričakovati od pisatelja-umetnika, da bi nam tudi pokazal pot, kako se bo zvršil ta preporod, ta vhod v svetlo življenje. Dovolj je morda, da nam je vzvalovil najplemenitejše srčne strune, sicer pa uvažujmo modre besede mojstra, ki je mojster v tem pogledu tudi Cankarju: „Božje kraljestvo je v vas!“ Simbolični pomen zbornika je skušal izraziti tudi H. Smrekar, ki je narisal naslovno risbo, ki pa pomenja dokaj manj, nego je pisateljeva misel: pred seboj vidimo čisto navadno procesijo, vzpenjajočo se po kameniti gori proti vrhu. — Vsi ostali komadi našega zbornika pravzaprav, vsaj tako se mi zdi, ilustrirajo zgoraj izraženo idejo mračnega človeškega trpljenja, ki izvira pred vsem in glavno iz ljudi samih, iz krive uredbe človeške družbe. Ampak ne smemo misliti, da prihaja ta ideja čitatelju toliko do doznanja, da mu kviri umetniško uživanje. Nikakor, vsaj tistemu ne, ki je v stanu uživati umetnost samo na sebi in abstrahirati od neveselih predmetov, ki so res po večini ali skoraj skozinsko zastopani, in pa od zamolklosti in mračnosti barv. Zanimivo v tem zborniku je, da je Cankar sam o tem predmetu izpregovoril važno, četudi zopet v novelistično obliko zavito besedo; to je storil v črtici „Kovač Damijan“, ki se odlikuje po posebni preprostosti umetniških sredstev in pa po najprozornejši kompoziciji snovi, dasi diha ta spis neko poražajočo silo poezije, s čimer je pisatelj popolnoma dosegel teoretični namen, ki ga je imel ali ne imel pri tej klasični črtici. — Sicer pa je tudi razvrstitev posameznih številčk našega zbornika preračunjena in menda res uravnana po razvoju ugodnega sestavka. Druga in tretja črtica sta posvečeni

¹⁾ V Ljubljani 1909. Založil L. Schwentner.

študiju otroške duše, otroškega trpljenja in hrepenenja. Cankar nam predločuje mlada, duševno bogata, po bajni sreči mladostne domišljije hrepeneča bitja, ki pa jih tlači in mori človeška družba s svojimi predsodki in svojo objestno lenobo ter drugimi izrastki, ki jih poganja današnja človeška družba. Prva črtica izmed obeh se odlikuje po posebni nazornosti snovi in po fino pogojenem nasprotstvu, ki vlada med človekom in — naravo, ki je in ostane prava mati vsem, ki iščejo pri nji zavetišča. Kak krasen deček je ta mali, med ljudmi nerodni, molčeči „Jure“, ko uživa poezijo gozda, ko se čuti daleč od sovražnikov — ljudi. V „ministrantu Jokcu“ nam je očrtal istotako bogato življenje in trpljenje dveh, treh otrok, samo da ono ne diha tistega zdravja, kakor smo ga s slastjo uživali v prejšnji črtici; zato tukaj prevladujejo sanje, slutnje in — strah neveselega pričakovanja, kakor more vladati le v bajti surovega žganjarja, ki je dal otrokom le telesno in duševno bolezen in nič drugega; nič med njimi ni skupnega razen strahu, ki prihaja od tega nečloveškega — očeta. Vkljub romantiki, ki je razlita nad tem spisom, je uvezena lepa vrsta krasno uspelih prizorov in krepko, dasi naglo risanih značajev, slonečih na globokem opazovanju resničnega življenja. Če niso to naravnost pisateljevi spomini iz „ministrantovske“ dobe, gotovo so vrlo dobro posneti po resničnosti. — Prihodnji dve številki nas peljeta v mesto — v tiste ozke prostore ubogih delavskih in rokodelskih stanovanj, kamor nikoli ne sije solnce naravnost skozi okna. In kako bi mogli uspevati v takih luknjah otroci, kje bi se vzelo cvetje za njih mlada lica. Zato tem bolj bujno uspeva cvetje, ki je rodi nezdrava domišljija, zato je tem silnejše hrepenenje po sreči v teh srcih, ki ne poznajo prave radosti niti tedaj, ko še ne poznajo grdobe in teže življenja. In kakor prihaja na kmetih do popolnega umetniškega izraza nasprotje med človekom in naravo, tako prihaja v mestu, kjer narave sploh ni, do neveselega izraza razlika med revo in bogastvom, kar je najboljši dokaz to, kar nam skuša Cankar vseskozi dokazati, da je namreč krivičnost, od katere trpe in umirajo množice, posledica napačne ureditve človeške družbe, nepravo razmerje med pravim in nepravim delom, oziroma nedelom. Kakor rdeča nit se vleče ta ideja skozi vrsto Cankarjevih črtic in študij, v našem zborniku natisnjenih; kolorit njih je vsled tega siv, često mračen, saj nastopajo pred nami ljudje iz zaduhlih predmestnih ulic, žrtve tovarniškega dela, izmozgani, jetični obupanci, ki jim je postala skoraj vsakdanja in naravna misel na vejo, na kateri bodo skončali svoje malovredno življenje. Značilna in za Cankarjevo sedanje naziranje važna pa je nota, ki se že dovolj pogosto oglašča, to je hrepenenje po domu, ki se vzbujča v dušah tistih nesrečnikov, ki so šle pred svojim koncem spoznali, da so darovali vse svoje življenske sile zastonj nevredni, nenasitni tujini. Seveda je to hrepenenje po domovini enakopomembno s hrepenenjem po mladosti, po zdravju: tujina, mesto ubija, mori! S tem pa je umetniško izraženo zopet novo neveselo nasprotje, ki je sad neharmoničnih razmer sodobnega življenja, sovraštvo, nasprotje med mestom in deželo, tujino in domovino. Zato razumemo vzklik pesnikov: „O domovina, ti si kakor zdravje!“, ki je pa tem važnejši, ker ga za Mickiewiczem rabi — Cankar. Sicer ni bilo dvomiti že po dosedanem njegovem ustvarjanju in razvijanju, da pride tudi on do tega vršička, zanimivo je, zame vsaj, le to, da je prišel do te izpovedi prav v tem zborniku, ki služi gotovo čez meje umetnosti segajoči tendenci, in pa v času, ko je objavil Zupančič svojo krasno „Dumo“. Seveda mi niso neznan tudi drugi domači in tuji sodobni pojavi kulturnega in političnega življenja, ki pri obeh naših najboljših umetnikih peresa pomagajo tolmačiti to njuno evolucijo, zlasti pa pri Cankarju. Pa pri Cankarju ni mogoče drugače,

nego da se gotovo trdno umsko uverjenje izlije tudi v primerno umetniško obliko; dokaz za to trditev mi je sicer skoraj ves pričujoči zbornik, zlasti pa moram opozoriti na prekrasno delo našega plodovitega pisatelja, na črtico, ki nosi naslov „Budalo Martinec“. Sicer je nastal ta umotvor že pred leti, saj je preveden celo že na nemški jezik, ali za analizo idej in snovi, ki so izražene v najnovejši Cankarjevi zbirki, je ta črtica posebnega pomena. V njej je našel klasičen izraz tisti boj, ki razdvaja našo narodno dušo in občutno slabi tudi narodno telo. Moč tujine, ki z bleščečimi, pa goljufivimi obeti mami in vabi k sebi sinove naše domovine, da jih potem oropane, duševno in telesno uničene vrne materi, da jih le-ta v domači grudi pokoplje. Ta boj se je vnel v duši pokveke in bebca Martinca, ki ni vztrajal še kot dijak v mestu, ki pa zdaj zahrepeni ven iz te umirajoče globeli, zapuščene od svojih najboljših sinov. Ven si želi v svet, v obljubljeni deželo, in enkrat in dvakrat je poskusil izvršiti to, kar jih je storilo sto in tisoč drugih; ampak domovina, ozka in pusta, ga pozove nazaj in ga drži kakor na konopcu privezanega. Seveda — Martinec je budalo in pokveka, otrok skoraj v kljub svojim letom, zato ostane doma in ne more od materinega krila. Ampak ne: usoda si je ž njim dovolila šalo, zaljubil se je v zdravo, krepko domače dekle, ki zapušča domovino, Martinec se napoti zopet, saj ž njo gre vsa mladost, vse življenje iz doline, on mora za njo in za krepkimi fanti, s harmoniko v roki gre. Ali domovina se oglasi krepkeje in Martinec zastaja ter ne more naprej. — A dvojna sila, ki ga vleče na dve strani, mu raztrga srce, in on pade kot žrtev tujine in domovine, on pokveka in budalo. Način pa, kako je Cankar utelesil to krasno idejo, je klasičen in se more primerjati z najlepšimi umotvori njegove muze. Dasi poln globoke simbolike in gibajoč se v slikah in alegorijah, se mi zdi ta spis tako preprost in enostaven, obenem pa tako poln pristne poezije in izrazite plastike, da mu moram, kar se tiče umetniške dovršenosti, odkazati poleg uvoda in „Kovača Damijana“ prvo mesto v pričujočem zborniku.

Dr. Iv. Merhar.

Ferdinand Seidl: Kamniške ali Savinjske Alpe, njih zgradba in njih lice. Poljuden geološki in krajinski opis. II. zvezek. Ljubljana 1908. Izdala „Matica Slovenska“. — Malo ozemlja imamo Slovenci in niti to ni dovolj opisano ter predloženo svetu, a morda še manj nam samim. Vendar pa krijejo baš slovenske pokrajine, umeščene v razkrižje raznih formacij, jako mnogo zanimivosti: za oko in za um, v mrtvi in živi prirodi. V novejšem času se kaže napredek tudi tu; v raznih institucijah in pri posameznikih se dosledno deluje v to, da bi se lepote in značilnosti naših dežel odkrivale, oznanjale in umevale. Višek užitka je umevanje; tak užitek znači napredek, inteligenco in je odsev kulture. Njen glasnik je znanstvenik, ki v tem pogledu stopa izven omejenosti svojih specialnih študij in postane za širše kroge kulturonosen agitator, posredovalec izomike.

Seidlova knjiga pomeni kulturni čin za Slovence; ona kaže, kako se v okviru mednarodne vede uspešno deluje za narod: narodna snov, v našem jeziku, oduševljenem po ljubezni do snovi in do jezika, snov prirejena s svetovnim znanstvenim aparatom — to, nič več in nič manj je potrebno, da delo zadovolji naš um in naše srce! Samo Kamniške Alpe so konkretna snov za knjigo, le delec naše domovine; a na enem zgledu se razbistrjujejo načela: kar je tu doseženega, bi se moglo in se bo moralo nadaljevati. Temelji so postavljeni za vsako podobno delo in vzorec leži pred nami i za heterogene naloge.

Geološka knjiga v slovenskem jeziku! Napredek. Taka knjiga, pisana poljudno, umljivo, kar s poetičnim poletom! To ni le napredek, je že uspeh. Ko

čitamo stran za stranjo, se nam zdi, da se vsak stavek pač mora tako glasiti, kakor se glasi; samo ob sebi umevno se nam zdi, kar je pisatelj zapisal šele po resnem, često mučnem preudarjanju; saj je bilo treba novi stvari dati tudi novo, slovensko obliko. Koliko novih terminov, novih rekel je bilo treba najti in — kar ni nevažno — imeti dovolj pogumne zavesti za njih objavo v temeljni knjigi. Mi se zdaj le usedemo k pogrnjeni mizi in uživamo. Pisatelj pa je porabil leta, da je prepotoval in pretaknil vsak kotiček Savinjskih Alp in si nabral gradivo, preiskal kamenje, prst, okamenine, trate, studence, vse, kamor stopa malomarno naša noga in kamor nezavestno gleda naše oko. Potem je bilo treba gradivo prešiniti s slovenskim duhom in ga odeti s slovensko obleko, da smo dobili prvo geološko slovensko knjigo. Koliko bi jih odrevenelo, preden bi prenesli vse duševne, telesne in — bodimo odkriti! — gmotne žrtve . . .

Pričujoči drugi zvezek obsega v geološkem delu kredno tvorbo in ves tako-zvani „novi vek“ v gradbi naše zemlje, torej terciarno in kvartarno tvorbo z raznimi pododdelki. Ker se torej ta zvezek peča z dobo, ki nam je bližja, oz. je že naša, in se nam razkrivajo neposredno vidni objekti, zato je ta del za lajika še zanimivejši. Posebno očitni so sledovi ledniške dobe. Izprva nam zveni malo tuje, ko slišimo o onodobnih silnih lednikih: o Logarskem, ki je bil dolg 10 km, o Bistriškem (8 km), o Suhodolnikovem v znanem jarku, o Jezerskem ledniku (11 km!). A kmalu se nam rde ledniki „sami ob sebi umevni“, ker nam razjasnjujejo n. pr. prirodni most pri Predoslju, pri Jezerskem kar celo pokrajino, zlasti pa tiste na samem ležeče skale (eratične balvane), razne groblje, strmce itd. — Splošna izvajanja o lednikih (str. 192. idd) bi naj sploh vsakdo prečital, čeprav morda o naših gorah ne ve prav nič.

Strmé pa nam zre oko v predmilijonoletno dobo, ko je gorko morje pljuskalo od Ogrskega sem ob — Menino in Raduho, ko sedanjega Velikega Rogatca orjaške sile še niso bile dvignile kvišku, ko so „rasle“ koralje, ki jih okamenele zdaj še nahajamo tuintam. O delovanju „Savinjskega vulkana“ slišimo, Savinjo opazujemo, kako si pripravlja današnjo strugo, dočim je prej najbrž bila odtok Olševe. Vse kakor v bajki, samo da so dokazi za trditve prijemni z roko in vidni za oko.

V razlago in okras knjigi služi 43 krajinskih slik, prirejenih po fotografijah, ki so se oskrbele večinoma pod Seidlovim vodstvom in navodilom. Posebno znanstveno vrednost imajo razni (13 jih je) načrti in prerezi, ki jih je pisatelj sestavil z veliko akribijo in jako instruktivno; zlasti je omeniti rastjepisni in še bolj veliki barveni geološki zemljevid, ki je tem zaslužnejši, ker do današnjega dne nimamo niti poštenega navadnega zemljevida naših dežel. Tu gre velika zasluga prof. Seidlu in Slovenski Matici kot založnici. — Omenjeni rastjepisni zemljevid

*) Na željo gospoda pisatelja prof. F. Seidla objavljamo k temu krasnemu in prezanimivemu geol. zemljevidu sledeče njegove lastnoročne popravke, ki jih zaradi nujne pri izdaji knjige ni bilo več mogoče uvažiti na zemljevidu samem: — 1. Na južni strani ledniške groblje Radovljiške je malo, skoro štirivoglato polje ob Savi dobilo po pomoti rumeno barvo diluvijalne tvorbe namesto *bele* aluvijalne. — 2. Miocensko gričevje med Dupljami in Goričami je označeno s črnimi krožci, ki so odveč in brez pomena. — 3. Dolinsko dno ob Lomščici (pri Sv. Katarini nad Tržičem) ima napačno barvo permske tvorbe namesto *bele* barve aluvija — 4. Na Podih manjka ledniške groblje nad črko *n* besede Grintavec. Groblja je skoro vzporedna oni, ki leži pred Skuto.“

daje lahek pregled k zadnjemu poglavju v knjigi, k dostavku „Rastlinska odeja Kamniških Alp“, ki je pisan prav tako živo kakor n. pr. vznesene besede o občutkih, ki nas navdajajo, kadar stojimo vrh gore (str. 218.), ali o človeku, ko se pojavi prvokrat na tej naši stari zemlji (str. 151.).

Razna kazala olajšujejo porabo bogate vsebine knjige, ki bi naj bila vademecum vsakega ljubitelja naše domovine.

Dr. Jos. Tomišek.

Dr. I. Šorlijevo novelo „Sam“ je priobčila v nemškem prevodu „Österreichische Rundschau“.

Majcen Gabr. Zgodovina Jarenine v Slov. gor. in zajedno kmetskega stanu na Spod. Štajerskem. (Ponatis iz „Slov. Gospodarja.“) Maribor, 1908. V založbi „Zgodov. društva“. 43 str. — Mariborsko „Zgodov. društvo“ je začelo z malimi sredstvi, a s solidnim delom in z mirno vztrajnostjo. Gre temu društvu tudi za to, da bi populariziralo zgodovinsko vedo. Izdalo je že par zveščičev „Zgod. knjižnice“, a evo tu zopet brošurico! Take brošure širijo zgodovinsko znanje in zanimanje mnogo bolj nego obsežne učene knjige, ki so baš radi svojega obsega in pa radi cene često brezplodne. Kar se tiče te Majcnove knjižice, je reči, da naj bi se začela šele s stranjo 13., da je o Jarenini v zgodovini čuti šele nekako v 12. stoletju; vsekakor je čudno, če ima zgodovina čisto omejenega teritorija, zgodovina vasi, za 1. poglavje: „Predčloveško dobo“, za 2. poglavje: „Prvo človeško dobo“. Starih kronik spominja prvi stavek Majcnove „Prve človeške dobe“, češ, okoli 8000 pr. Kr., tako mislijo učenjaki, je bil ustvarjen prvi človek.

Dr. Fr. I.

Dr. Aleksa Ivic: Nešto o Franji Tahiju. Prilog povjesti seljačke bune 1573. — V „Savremeniku“, ki izhaja v Zagrebu (1908, str. 675.), je izšel zgodovinski članek z navedenim naslovom, ki bo dobro došel komentatorjem n. pr. Aškerčeve „Stare pravde“.

Dr. Fr. I.

Rikard Katalinić-Jeretov: Sa Jadrana. Pjesme. Zadar 1908. Vlastita naklada. — Pesnik Katalinić-Jeretov je že naš stari znanec, nam dobrodošel, kadar se ž njim snidemo. — Letos obhaja petindvajsetletnico svojega pesnikovanja; obelodanil je l. 1884. prvo svojo pesem, tedaj šele 15 let star. In odslej je ta „jadranski slavec“ (imenujmo ga tako!) speval neumorno svoje mehko-lirske, ljubke pesmi, ki nikdar ne žalijo ne srca ne ušesa, in jih speva še sedaj, ob raznih slavnostnih prilikah, po raznih listih in zbornikih. Od časa do časa pa jih zbere v celoten venec, v knjige. Doslej so izšle sledeče: l. 1891.: „Pozdrav istarskog Hrvata“ (prve pjesme); l. 1894. (in potem še 2 izdaji): „Mrtvoj majci“, njegova najbolj znana knjiga; l. 1897.: „Primorkinje“; l. 1901.: „Zadnje pjesme“; l. 1904.: „S moje lire“; vrhutega je spisal knjigo črtic „Inje“, ki je doživela 3 izdaje in je prevedena v več jezikov.

Naj bo pričujoča knjiga namenjena za proslavo petindvajsetletnice ali ne, zaslužila bi to častno nalogo. Ko čitamo te pesmi, se nam zdi, da nas obpihljava mehka sapica z modre Adrije; zasanjali bi, kakor sanjamo ob obali, kadar sanja tudi morje. Ne peva pa pesnik le naravnost o morju; ne, takih pesmi je vobče malo, izražajo pa dobro milièu, n. pr. „Noć na morju“. — Peva se pač o vsem, kar zadeva človeštvo, ob morju in daleč na suhem. Najprej priroda sploh; v takih pesmih je pesnik posebno spreten, izbira pa si raje sentimentalno, tužnejšo stran, n. pr. zimo; zima pa ni le znak smrti, „jerbo vječna ljubav tek pod ledom spava“, ali rožo, pa „Ruža vene . . .“ — Burje naš pesnik ne opeva! — Smili se mehki njegovim dušim jagnje, izročeno mesarju, mehko pesemce zapoje „Mrtvoj djevojčici“, s pesmijo spremlja važne dogodke, tičoč se prijateljev, domovine. Domovine se sploh oprijemlje z vso ljubeznijo; ni pa seveda boj njegovo geslo, ampak „Mir, braćo, mir!“

Vendar je zložil koračnico, kakor je „Hej Slovani“, tudi po vsebini po njej posneto („Poputnica Zoraniča“). Tudi majko opeva, svojo najpriljubljenejšo snov, v raznih pesmih, n. pr. „Majka udovica“, „Raztuženoj majci“, tožej zopet v prvi vrsti žalostno stran; posebno lep je sklép pesmi „Za noči tije“. — Nekatere pa vendar malo silijo iz mehke otožnosti v značaj balade, n. pr. „Čiliču gusle“, „Znadeš tužno priču?“ Epska „Priča“ je prav zgrabljiva in formalno dovršena, dočim ima daljša zgodba na koncu knjige: „Svagdašnja priča“ (deček dorase, gre v vojake, pade v boju) na sebi preočiten znak vsakdanjosti. — Morda najlepša pesem je otroškobajna „Sanci“ („Zaspali su sancii u zelenoj travi . . .“).

V soglasju z značajem pesmi je pojav, da često izzvenevajo v resignacijo, celo v skrajno: v klic po smrti in celo preko nje, v večnost. „Sanjala je djevojčica“ o ljubavi in o sreči; položili so jo v grob — in ljubavi ni našla, „Al je našla sreću pravu!“ Značilno! — Pesnik sam je za mladih dni poslal svojo življensko ladjo v svet; vrnila se je z raztrganimi jadrji, „na njoj nema Nade, ideala nema, jedina još Vjera upućuje nijema . . .“ Tako hudo še pač ni! Sicer bi pesnik ne mogel na drugem mestu („Za svibanjske zore“) zapeti: „Srce moje, aj kako si mlado, sve mi trepiš od milja i sreće . . . Smij se suncu, smij se novom cvijetu . . . Bratom krsti svakoga na svijetu!“ — — Krepko se ojunāči pesnik, pojoč za svoj Jadran proti tendencijozni D' Annunzievi „Nave“! — Nekatere prigodnice so pač manjše vrednosti; izpuščena bi bila lahko „Vseučilišnom pjev. klubu iz Zagreba“; grandiozno je tudi, da se v neki pesmi (str. 112.) pesnik primerja „starom tornju“! — Spominu našega Gregorčiča je posvečena kratka pesemca. — Slovenske narodne pesmi „Je pa davi slanica pala“ se spominjamo pri 2. kitici pesmi „Oj pelen, pelence“: „Nije meni tužnoj žao, što mi vijenac uvenuio; al je meni žao više, što mi dragi poginuo“.

Oblika pesmi je vzorna; take blagoglasnosti ne najdemo niti pri Hrvatih izlepa. Zato se ni čuditi, da so nekatere izmed teh pesmi že uglasbene.

Dr. Jos. Tominšek.

Adam Mickiewicz: Soneti. — Romance i balade. — Grażyna. — Konrad Wallenrod. — Preveo Isa Velikanović. Matica Hrvatska 1908.

„Glas Matice Hrvatske“ (III. 168) je napovedal ta prevod s sledečimi besedami: „Ovaj je prievod nesumnjiv dobitak za hrvatsku književnost, pa se Isa Velikanović može s ponosom in zadovoljstvom osvrnuti na ovaj svoj rad“. Ta napoved in pa dejstvo, da se pripravlja slovenski prevod Konrada Wallenroda, ki ga bo menda kdaj izdala naša Matica, sta nas napotila, da smo primerjali prevod z izvirnikom.

Mickiewiczza ni ravno lahko prevajati. Tega je kriva pred vsem njegova jeziklena, res jedrnata pesniška dikcija, na drugi strani pa ustroj poljskega jezika, ki v zloženih časih ne stavi pomožnega glagola, tako da rabi Hrvat večkrat za to, kar pove Poljak v enem zlogu, tri do štiri zloge. To pa dela pri prevajanju verzov neizmerne težkoče.

Vseh teh težkoč se je rešil V. na naravnost genijalen način; prikrojil si je poseben sistem varčevanja, ki se lahko zasleduje na vsaki strani tega prevoda. Za Mickiewiczzev perfekt stavi sedanjik (si prihrani pomožni glagol, večkrat tudi predlog), za dovršnike nedovršnike in narobe (si prihrani predlog in eventualno še kak zlog), za plural singular (si prihrani -i, ali celo -ovi[evij] — kar dva zloga), izpušča členice, ki kažejo relativno zvezo med posameznimi odstavki (ker: zato, tako: kakor . . .). Tuintam se je taka amputacija izvršila brez nevarnih posledic, navadno pa ne.

Kako more staviti v VIII. krmskem sonetu (Grob Potocke) na str. 25. „robujesh“ namesto pravilnega „uvela si“ (uwiędłas)? Opazka kneza Vjazemskega k Puškinovemu „Bahčisarajskij fontan“ bi mu povedala zvezo med VI. in VIII. krmskim sonetom. Potocka je že davno „uvenila“ in ne „robuje“ več. Ali mu ni bila znana „Česma Bahčisarajska“ v Vrazovem, dasi slabem prevodu? Enako je napačen praesens za perfekt v kvartetah V. krmskega soneta i v koncu uvoda h Konradu Wallenrodu (str. 176.). — Singular za plural je neumesten v zadnji tercini XVII. krmskega soneta (str. 31.). — Pomanjkanje relacijskih členic dela v „Odi mladosti“ (112) zvezo med predzadnjim in predpredzadnjim členom neumljivo (ta oda je že itak dovolj meglena) in je popolnoma skvarilo konec pesmi „M . . .“ (117–119). — Samovoljno menjavanje intenzitete glagolov je zakrivilo hudo banalnost v II. krmskem sonetu (str. 21.). Mickiewicz pravi, da si je po prestani burji mornar oddahnil in da so postali potniki (kakor so potniki navadno) zopet veseli, da so se počasi „razsmejali“. V. prevaja: Izape mornar, u sm'jeh svi putnici prasnu. Zakaj, nad kom, nad čim, to ve sam g. V. Banalnost enakega izvora je v krasni narodni baladi „Liljanovi“ (str. 88.). Pri Mickiewiczu prihaja (wchodzi) duh ubitega moža, pri V. pa „Lik u bjelini prhnu“. Kam, odkod, kako, tega ne zvemo. A za spodobna strašila, ki poznajo manire, velja vendar pravilo, da počasi prihajajo in se bližajo (zato je groza tem večja) in da nenadoma izginejo. Tukaj je seveda narobe, kakor če bi naredil duh Hamletovega očeta saltomortale na oder.

Za nameček še par paberkov: „slōta“, ki jo V. po poljskem vzoru rad rabi, nima v hrvaščini istega pomena; „pytała u gości“ ni „pita, gdje su gosti“ (str. 82.), „męczyzna“ ni „mladić“ (str. 95.); „za muszkami (mešicami)“ leta M., a ne „za školjkama (str. 137.: sred bujne . . . mirisave trave“ litevske!!!); pisava Bakčesaraj in Čatırdag je nedosledna; na str. 118. bi bilo pač bolje in primerneje „u redu ovakom“, ne „radu“. V pesmi „Do M . . .“ (str. 117.) se mora glasiti 3. in 4. vrsta: poslušam ukaz, a moj spomin bo gluh za take ukaze. Ta korektura je Mickiewiczeva in že od leta 1826. znana, a tudi zmislu bolj primerna. Ali je V. ni poznal? Mickiewiczvega uvoda h Konradu Wallenrodu v prozi ni prevedel, mogoče ga niti ni prečital. Kako bi mogel sicer umeti Mickiewiczev preprosti verz v začetku uvoda . . . „(Niemiec) . . . wieził, mordował aż do granic Litwy“ tako napačno? On prestavlja ta verz: Ubija, robi Litvom na sve kraje!!! Saj Litva še ni bila v nemški oblasti, križarji so prišli tik pred njeno mejo, ki jo tvori Njemen. Tukaj se začenja „K. W.“ To bi Velikanovič lahko razbral tudi iz sledečih (vseh) uvodnih verzov, a je to dejstvo popolnoma prezrl. Ves uvod je zelo površno in hlastno preveden. Znak površnosti je tudi, če prevrača V. suverensko arhitektoniko posameznih verzov, tako da stoje nekateri naravnost na glavi. Primerov je cela kopica; premikavni so, a prostor nam je zelo pičlo odmerjen, zato ne moremo govoriti o njih.

Hvali, s katero je naznanilo glasilo M. H. ta prevod, bo treba pridejati pač dobršno žlico soli. Če se taki prevodi priobčijo, morajo biti res v vsakem oziru vzorni. To zahteva spoštovanje do pesnika in njegovega dela, a tudi preprosti ekonomski pomislek, da dožive taka dela navadno le eno izdajo in da se to, kar se ž njo zagreši, ne da nikdar popraviti.

J. A. Glonar.